

Izabela Grabowska, Cezary Lusiński*

Transformacja rynku pracy w kontekście rozwoju gospodarczego Irlandii

Casus Irlandii zasługuje na szczególną uwagę i analizę ze względu na fakt, że w toku rozwoju gospodarki Irlandii, po wielu dziesięcioleciach zmiennych (i raczej trudnych) losów, w okresie po 1994 r.¹ wystąpiło wiele unikatowych i specyficznych czynników wyróżniających ten rozwój na tle państw Unii Europejskiej i innych gospodarek wysoko rozwiniętych. Jak zauważył Joachim Volz „*niemal żaden inny kraj nie wykazuje tak krańcowo zróżnicowanej statystyki zarówno pod względem pozytywnym, jak i negatywnym w ciągu ostatnich dwóch dekad*”.²

Rezultatem rozwoju gospodarczego po 1994 r. była zasadnicza zmiana pozycji Irlandii na świecie i wzrost konkurencyjności irlandzkiej gospodarki. Irlandia z kraju półperyferyjnego, zmarginalizowanego pod względem gospodarczym, weszła do centrum gospodarki światowej dzięki kilku zmianom: zliberalizowaniu i otwarciu gospodarki (dopuszczenie zagranicznych podmiotów gospodarczych, dywersyfikacja eksportu i importu), wejściu do Wspólnot Europejskich (dostęp do Jednolitego Rynku – najważniejszy czynnik zachęcający amerykań-

---

* Mgr **Izabela Grabowska** – członek zespołu badawczego Ośrodka Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego, stypendystka Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, dr **Cezary Lusiński** – pracownik MSZ, urzędnik Służby Cywilnej.

¹ Rok 1994 można przyjąć jako istotną cezurę czasową ze względu na splot następujących czynników: początek masowego przyływu Funduszy Strukturalnych z Unii Europejskiej, początek nowego okresu budżetowego UE, podpisania porozumień pokojowych w Irlandii Północnej, co zagwarantowało stabilizację inwestycyjną, zwłaszcza dla amerykańskich przedsiębiorców, którzy wraz ze swoimi bezpośrednimi inwestycjami przyczynili się do rozkwitu gospodarczego i transformacji irlandzkiego rynku pracy.

² J.Volz, *Ireland: Strong Employment and Economic Growth with Low Inflation*, „Economic Bulletin DIW”, vol. 35, no. 4/1998.

skich inwestorów; korzyści z udziału we Wspólnej Polityce Rolnej; napływ pieniędzy z funduszy europejskich), aktywnej i silnie spriorytetyzowanej polityce rządu (polityka podatkowa, edukacyjna, polityka rynku pracy).

Rozwój gospodarczy Irlandii przyczynił się, a raczej wymógł kompleksową transformację rynku pracy. Nadwyżki średnio i nisko wykwalifikowanej siły roboczej (głównie z terenów rolniczych) zostały zagospodarowane w przemyśle i usługach. Tempo rozwoju gospodarczego spowodowało powstanie niedoboru pracowników. Doszło do aktywizacji zawodowej kolejnych grup społecznych, zwłaszcza zamężnych kobiet, a w ostatnich latach nisze na rynku pracy zaczęły wypełniać imigranci.

W celu utrzymania tempa i poziomu rozwoju gospodarczego Irlandia zaczęła w końcu lat 90. XX w. wypełniać powstałe niedobory zasobów pracy cudzoziemską siłą roboczą. (Wcześniej to irlandzka siła robocza emigrowała wypełniając niedobory w krajach wysoko rozwiniętych.) Konsekwentne od kilku lat zasilanie gospodarki irlandzkiej przybyszami z innych krajów wpływa na utrzymanie tempa rozwoju gospodarczego.

Rozwój gospodarczy Irlandii

Rozwój gospodarczy Irlandii, od momentu odzyskania niepodległości do roku 2004, można podzielić umownie na cztery okresy:³

- 1922-1957 budowanie niezależności politycznej, ograniczanie wpływu czynników zewnętrznych w gospodarce, dążenie do autarkii przy jednoczesnym zacofaniu i uzależnieniu od Wielkiej Brytanii;
- 1958-1972 otwieranie sektora wytwórczego na inwestycje zagraniczne, rozwój tradycyjnych sektorów przemysłu, dążenie do integracji europejskiej;
- 1973-1987 członkostwo we Wspólnotach Europejskich, wykorzystanie szans na modernizację i rozwój rolnictwa (pomoc w ramach

---

³ Za: C. Lusiński, *Czynniki wzrostu i bariery rozwojowe gospodarki Irlandii w latach 1994-2004*, materiał wewnętrzny MSZ, 2004. W. Orłowski (*Droga do Europy*, Instytut Europejski, Łódź 1998) skupia się wyłącznie na fazach integracji gospodarczej Irlandii w ramach Wspólnot Europejskich/ Unii Europejskiej. Jego zdaniem można wyodrębnić trzy fazy integracji gospodarczej Irlandii:

- lata 70. – wysoki poziom inflacji, stosunkowo wolne tempo wzrostu;
- lata 1980-1986 – niezbyt imponująca dynamika rozwojowa, wysoka inflacja, rosnąca stopa bezrobocia;
- lata 1987-1993 – poprawa dynamiki wzrostu, obniżenie inflacji.

Wspólnej Polityki Rolnej, dywersyfikacja kierunków eksportu, uzyskanie lepszych cen dla produktów rolnych), dostęp do Wspólnego Rynku dla sektora wytwórczego o niskich kosztach;

– 1988-2004 podniesienie poziomu technologicznego inwestycji zagranicznych, spożytkowanie trafnej polityki edukacyjnej, pomocy strukturalnej Unii Europejskiej (inwestycje w kapitał ludzki i infrastrukturę), unowocześnienie profilu gospodarki otwartej na trendy światowe, z dużym sektorem usługowo-dystrybucyjnym.

Rozwój gospodarczy Irlandii tuż po odzyskaniu niepodległości w 1922 r. związany był z ogólną sytuacją w Europie, głównie w Wielkiej Brytanii. Irlandczycy po siemiu latach brytyjskiej niewoli mieli dużo do nadrobienia. Lata 30. i 40. XX w. to dla Irlandii okres odbudowywania suwerenności politycznej, wtórnego generowania elit, które mogłyby zarządzać krajem, przy licznych ograniczeniach wynikających z braku wszechstronnego systemu prawnego, struktur administracyjnych, akumulacji własnych środków finansowych oraz z niedorozwoju infrastruktury. Zachowanie neutralności Irlandii w czasie II wojny światowej spowodowało, że kraj ten nie uzyskał pomocy finansowej w ramach Planu Marshalla, co znacznie opóźniło jego rozwój gospodarczy w porównaniu z krajami objętymi tą pomocą.

Zdana na własne siły Irlandia kontynuowała zatem swą protekcyjną politykę gospodarczą ukształtowaną w latach 30. XX w., pogrążając się w jałowej autarkii, szczególnie widocznej na tle szybkiej odbudowy gospodarczej powojennej Europy Zachodniej. Przy braku jakiegokolwiek pomocy z zewnątrz lata 1947-1949 przyniosły jednak zasadniczą zmianę w rozwoju strukturalnym irlandzkiej gospodarki. Zmniejszyło się zatrudnienie w rolnictwie z 43% do 29,5% na rzecz zatrudnienia w przemyśle i usługach, co przyczyniło się do osiągnięcia wzrostu gospodarczego na poziomie 5%.⁴ Na początku wydajność pracy w sektorze usług była bardzo niska, co może świadczyć o braku gospodarczej otwartości Irlandii i niskim poziomie zamożności społeczeństwa. Z czasem zaczęła ona stopniowo wzrastać, osiągając swoje apogeum w latach 90. XX i na początku XXI w. Jednak rozkwit technologiczny, który przyczynił się do podwyższenia standardów produkcyjnych, przy jednoczesnych protekcyjnych działaniach irlandzkiego rządu, spowodował także niewypłacalność irlandzkiej gospodarki. Skutki tego procesu były odczuwalne zwłaszcza na początku lat 60. XX w., niezwykle znaczących dla polityki gospodarczej i okre-

---

⁴ K.A.Kennedy, B.R.Dowling, *Economic Growth in Ireland. The Experience since 1947*, Dublin 1975, s.11.

ślania jej priorytetów w perspektywie długofalowej. Rząd irlandzki stworzył mechanizmy dla realizowania inwestycji zagranicznych, jednak wspomniany brak wypłacalności gospodarki spowodował niewystarczające zainteresowanie inwestowaniem w Irlandii (nawet przy stawce 0% podatku korporacyjnego). Dopiero zharmonizowanie ustawodawstwa irlandzkiego z ustawodawstwem Wspólnot Europejskich spowodowało rzeczywiste uruchomienie procedur służących inwestowaniu w Irlandii.

W latach 70. XX w. Irlandia borykała się z wysokim poziomem inflacji, ograniczającym wzrost gospodarczy. Momentem przełomowym w jej historii był rok 1973, kiedy stała się członkiem Wspólnot Europejskich (wcześniej dwukrotnie, wraz z Wielką Brytanią, jej wnioski o akcesję były odrzucane).⁵ Dokonało się to w momencie jednego z największych kryzysów naftowych w historii świata oraz pojawienia się w gospodarkach krajów wysoko rozwiniętych niebezpiecznego procesu stagflacji. Przystąpienie Irlandii do WE spowodowało pozytywną aktywizację często już istniejących mechanizmów gospodarczych. Dzięki temu członkostwu zmuszona ona była porzucić funkcjonującą od 1932 r. politykę protekcjonizmu państwowego, co przyczyniło się do wzmocnienia i dywersyfikacji wymiany handlowej (do 1973 r. ok. 70% irlandzkiej wymiany handlowej prowadzone było z Wielką Brytanią, choć Irlandczycy bronili przed Brytyjczykami dostępu do swej gospodarki). Irlandia wstępowała do Wspólnot Europejskich utworzonych przez sześć stosunkowo zamożnych gospodarek, które charakteryzowały się jednak wówczas niskim poziomem integracji.⁶ Początkowy okres poakcesyjny nie przyniósł jej natychmiastowych korzyści, jak to się w Polsce powszechnie uważa. Do końca 1977 r. obowiązywały okresy przejściowe na znoszenie wszystkich kontyngentów i ceł. W tym czasie Irlandia zobligowana była do ujednoczenia taryf celnych

---

⁵ Symptomy nowej polityki gospodarczej, zwłaszcza w zakresie bardziej otwartej na czynniki zewnętrzne polityki przemysłowej, pojawiły się już na przełomie lat 50. i 60., a ich polityczną siłą sprawczą był premier Sean Lemass. Dwukrotne francuskie *veto* było przejawem braku zgody na członkostwo Wielkiej Brytanii, Irlandię odrzucano przy okazji. Wstąpienie Irlandii do WE bez Wielkiej Brytanii nie miałooby dla nikogo sensu; nie wnosilaby żadnego liczącego się potencjału, a dla kraju mocno uzależnionego gospodarczo od większego sąsiada było to w ogóle nie do pomyślenia. Drogę Irlandii do członkostwa we Wspólnotach można poznać w książce D.J.Mahera, *The Tortuous Path. The Course of Ireland's Entry into the EEC 1948-73*, Dublin 1986.

⁶ E.Kryńska, H.Sobočka-Szczapa, A.B.Czyżewski, *Wpływ wewnętrznych uwarunkowań makroekonomicznych na rynek pracy w Polsce i ich konsekwencje dla procesu integracji. Analiza porównawcza: Irlandia, Grecja, Hiszpania, Portugalia*, Warszawa 2001, s.19.

i wyrównania cen produktów rolnych.⁷ Przystępując do Wspólnot utrzymała podatek korporacyjny na poziomie 10%, co miało być rekompensatą za jej peryferyjne usytuowanie. Przez pierwszą dekadę członkostwa w WE główną korzyścią gospodarczą, jaką Irlandia odnosiła, był udział we Wspólnej Polityce Rolnej. Irlandia osiągała na Wspólnym Rynku wyższe ceny płodów rolnych niż było to możliwe na jedynym praktycznie dostępnym przed akcesją rynku eksportowym w Wielkiej Brytanii. Istotne zasilenie dochodów ludności wiejskiej stanowiły także dopłaty wspólnotowe do produkcji rolnej.⁸

Porozumienie o wolnym handlu z Wielką Brytanią w 1966 r. i przystąpienie Irlandii do Wspólnot Europejskich spowodowały radykalną zmianę w jej polityce gospodarczej nazwanej przez irlandzkiego ekonomistę Franka Barry „*zorientowaną na zewnątrz interwencjonistyczną strategią przyciągania bezpośrednich inwestycji zagranicznych*”.⁹

Kolejnym przełomem w rozwoju gospodarczym Irlandii był okres 1986-1993.¹⁰ Kluczowe stało się wtedy uzdrowienie finansów publicznych poprzez ograniczenie narastającego od lat deficytu budżetowego. Spowodowało to możliwość gromadzenia środków własnych przy jednoczesnym wykorzystywaniu środków napływających z Unii Europejskiej. Umiejętne budowanie i realizacja kolejnych narodowych planów rozwoju sprzyjały generowaniu i utrzymaniu wzrostu gospodarczego, m.in. poprzez efektywne wykorzystanie dobrze wykształconych kadr. Jednak przez większość okresu integracji Irlandii ze Wspólnotami Europejskimi/Unią Europejską bezrobocie utrzymywało się na dość wysokim poziomie. Sytuacja ta wynikała z dużego tempa podaży pracy, pomimo utrzymujących się trendów emigracyjnych. Zjawisko to było wynikiem transformacji irlandzkiej gospodarki i rozwoju nowoczesnych, kapitałochłonnych i pracoszczędnych gałęzi sektora wytwórczego.

Poza powszechnie docenianymi skutkami napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych i transferu pomocy wspólnotowej, do sukcesu

---

⁷ Ibidem.

⁸ Z korzyściami Irlandii z członkostwa w WE/UE można zapoznać się w pracach zbiorowych: *A Vital National Interest*, eds. J.Dooge, R.Barrington, Dublin 1999 oraz *Ireland and the European Union*, ed. J.Hourihane, Dublin 2004.

⁹ *Understanding Ireland's Economic Growth*, ed. F.Barry, London 1999.

¹⁰ W.Orłowski, op.cit. Rozwinięcie tego tematu, na podstawie m.in. relacji kluczowych decydentów irlandzkiej polityki gospodarczej, znajdzie się w opracowaniu C.Lusińskiego, przygotowywanym w ramach prac Katedry Historii Gospodarczej Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

irlandzkiej gospodarki w latach 90. XX w. przyczynił się w dużej mierze proces wypełniania kryteriów konwergencji w ramach Unii Gospodarczej i Walutowej. Rządy irlandzkie, należące do różnych formacji politycznych, pracowały dwie dekady, ze zmiennym szczęściem, nad obniżeniem deficytu budżetowego i redukcją długu publicznego, przy jednoczesnej kontroli poziomu inflacji. Ukoronowaniem takiego konsekwentnego postępowania był rok 2000, gdy PKB wzrósł o 11,5%, a stopa bezrobocia spadła poniżej 4%.

Tabela 1. Zestawienie podstawowych wskaźników makroekonomicznych dla Irlandii w latach 1991–2003

Rok	Wzrost gospodarczy w %	Inflacja w %	Poziom bezrobocia w %
1991	2,0	3,2	14,7
1992	4,2	3,1	15,1
1993	3,1	1,4	15,7
1994	7,3	2,3	14,8
1995	11,1	2,5	12,2
1996	7,4	1,7	11,9
1997	9,4	1,5	10,3
1998	8,6	2,4	6,4
1999	10,9	1,6	5,0
2000	11,5	5,6	4,3
2001	5,7	4,0	4,0
2002	3,9	4,8	4,0
2003	4,2	3,8	5,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych irlandzkiego Central Statistical Office.

Spowolnienie gospodarcze na przełomie 2001/2002 r. zostało spowodowane stratami poniesionymi w związku z przeciwdziałaniem przyszczy, zmniejszeniem światowego zapotrzebowania na produkty elektroniczne i informatyczne produkowane w Irlandii przez firmy amerykańskie, drastycznym spadkiem rentowności i wartości spółek internetowych, wreszcie wstrząsem gospodarki światowej po atakach terrorystycznych na Stany Zjednoczone.

Irlandczycy osiągnęli już średni poziom dochodów w UE, teraz nadrabiają zaległości w akumulacji bogactwa. Za kilka lat, po dokonaniu dalszych inwestycji infrastrukturalnych, uwarunkowania gospodarcze Irlandii, typ konsumpcji i inwestycji, powinny być już zbliżone do Wielkiej Brytanii czy państw skandynawskich.

Obecnie w Irlandii, na skutek szybkiego rozwoju gospodarczego, obserwowany jest deficyt pracowników w licznych sektorach gospodarki, zarówno wysoko wykwalifikowanych (m.in. architektów, projektantów, inżynierów, pracowników sektora finansowego, w dalszym ciągu informatyków), jak i nisko wykwalifikowanych (m.in. w przemyśle mięsnym czy w usługach gastronomiczno-hotelarskich). Irlandczycy zatrudnieni dotychczas w zawodach niewymagających wysokich kwalifikacji, dzięki dobrej koniunkturze i rozwiniętemu systemowi kształcenia zawodowego, przechodzą do zawodów lepiej płatnych, charakteryzujących się możliwościami wypracowywania wysokiego poziomu wartości dodanej produktów, zwłaszcza w produkcji i dystrybucji farmaceutyków, sprzętu i oprogramowania komputerowego oraz technologii teleinformatycznej.¹¹

W odniesieniu do poszczególnych sektorów gospodarki Irlandii godny odnotowania jest rozwój rodzimego biznesu w dziedzinach, gdzie napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych i nowoczesnych technologii przyczynił się do radykalnego zwiększenia możliwości funkcjonowania na rynku firm średniej wielkości. Jest to widoczne zwłaszcza w sektorze informatyczno-elektronicznym, gdzie inwestycje produkcyjne koncernów takich jak Microsoft, Intel, Oracle i Lotus nie tylko wyprowadziły Irlandię w 2000 r. na pozycję pierwszego w świecie eksportera oprogramowania (przed Stanami Zjednoczonymi) i sprawiły, że jedna trzecia ogółu amerykańskich inwestycji w europejskim przemyśle elektronicznym usytuowana jest właśnie w tym kraju, ale także przyczyniły się do rozwoju irlandzkich firm wyspecjalizowanych w bardzo rentownych usługach i oprogramowaniu (w 2001 r. dynamika tego sektora uległa osłabieniu). Równie dynamiczny i rentowny rozwój przeżywa sektor farmaceutyczny, przejmujący stopniowo pałeczkę lidera sektora wysokich technologii i lokomotywy całej gospodarki.

Prognozy średniookresowe dla sytuacji gospodarczej Irlandii są pomyślne. Gospodarka będzie nadal bardzo uzależniona od handlu, zwłaszcza z partnerami w UE, oraz od koniunktury w Stanach Zjednoczonych.¹²

Wśród wyzwań przed nią stojących należy wymienić presję inflacyjną, niedobory siły roboczej, wciąż niewystarczającą infrastrukturę techniczną oraz wysoki wzrost cen mieszkań i nieruchomości.¹³

---

¹¹ C.Lusiński, op.cit.

¹² *Medium Term Review 2001-2007*, Economic and Social Research Institute, Dublin 2001.

¹³ Ibidem.

Irlandia rozwijała się w latach 90. najszybciej spośród państw członkowskich OECD. Wewnętrzne i zewnętrzne czynniki wzrostu gospodarczego nadal będą kształtować pomyślny stan jej gospodarki, ale z bardziej stonowanymi skutkami niż w ostatniej dekadzie XX w. Proste możliwości rozwoju gospodarczego i wzrostu dobrobytu już się wyczerpują.

Transformacja irlandzkiego rynku pracy

Irlandia przez długi czas była przykładem gospodarki o znacznym nadmiarze siły roboczej. Większość ludności aktywnej zawodowo zatrudniona była w rolnictwie, co było skutkiem dziedzictwa po brytyjskim kolonializmie i wynikającej z niego opóźnionej modernizacji. Fale wielkiego głodu w latach 40. XIX w. spowodowały ogromną emigrację, głównie do Stanów Zjednoczonych i spadek populacji, który trwał do lat 60. XX w. (w drugiej połowie XX w. irlandzka fala migracyjna kierowała się głównie do Wielkiej Brytanii); nasilona emigracja bezpośrednio wpływała na sytuację na rynku pracy. Światowa recesja gospodarcza lat 70., związana z kryzysem naftowym, spowodowała, że tradycyjnie trudna sytuacja na irlandzkim rynku pracy niewiele różniła się od sytuacji w pozostałych krajach Europy.¹⁴

Niewłaściwa polityka fiskalna lat 70. i 80. XX w. wprowadziła Irlandię w proces narastającego długu publicznego, a globalna recesja lat 80. pogłębiła ten problem. Sytuacja ta spowodowała, że poziom zatrudnienia malał w zastraszającym tempie, rosła w wielu rodzinach liczba osób zależnych od dochodów jednego lub dwóch jej członków (głównie dochodów z pracy na emigracji). Malał przyrost naturalny, a emigracja rosła.

W latach 80. irlandzki rynek pracy borykał się z największymi, spośród krajów europejskich, problemami strukturalnymi. Stopa bezrobocia wynosiła 17% w 1986 r. i wzrosła dwuipółkrotnie od 1979 r. (7%). Ponad dwie trzecie bezrobotnych pozostawało bez pracy dłużej niż sześć miesięcy, a ponad połowa powyżej roku.¹⁵ Pod koniec lat 80. wielkość emigracji netto przekroczyła przyrost naturalny, co spowodowało zmniejszanie się populacji.

O ile sytuacja gospodarcza Irlandii poprawiła się znacznie w latach 80., to sytuacja na rynku pracy pozostawała niezmienną do po-

---

¹⁴ B. Walsh, *When Unemployment Disappears: Ireland in the 1990s*, CESifo Working Papers no. 856, Category 4: Labour Markets 2003, February.

¹⁵ *Ibidem*.

czątku lat 90. Co spowodowało, że zmiany zaczęły następować dopiero wtedy?

Otóż Irlandia właśnie zaczęła bardziej skutecznie restrukturyzować swoją gospodarkę, co przyczyniło się do wzrostu wydajności i produktywności. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne, które najpierw napłynęły do tradycyjnych sektorów i sprawdziły się w nich, zastępowano inwestycjami w sektory wymagające zastosowania rozwiniętych technologii. Inwestorzy, głównie amerykańscy, uwierzyli w możliwości sukcesu gospodarczego w tym kraju, a byli nadal przyciągani splotem korzystnych czynników:

- a. możliwością sprzedaży produktów na Jednolitym Rynku UE,
- b. sprzyjającą polityką podatkową,
- c. tanią wówczas, pragmatycznie wykształconą, młodą, mówiącą po angielsku siłą roboczą.

Napływ pierwszych funduszy z Unii Europejskiej (Fundusze Strukturalne, Fundusz Spójności, Europejski Fundusz Społeczny) wykorzystali Irlandczycy inwestując w zasoby ludzkie i reformując system edukacyjny, który miał bardziej odpowiadać potrzebom rynku.

Fundusze unijne przyczyniły się do zmiany sytuacji na irlandzkim rynku pracy. Pomoc w aktywizacji zawodowej bezrobotnych, głównie przekwalifikowanie pracowników, dotychczas pracujących w nierentownych sektorach gospodarki, do pracy w usługach (np. w turystyce, sektorze usług finansowych) bądź w nowo tworzonych segmentach związanych z nowoczesnymi technologiami, jest jednym z elementów systemu działań na rzecz promocji zatrudnienia. Aktywizacja kobiet przez długi czas pozostających poza rynkiem pracy (ze względu na brak możliwości zatrudnienia w ogóle, znalezienia niepełnego zatrudnienia i brak systemu opieki nad dziećmi) należała do zjawisk charakterystycznych dla procesu transformacji irlandzkiej gospodarki. Pomoc w przekwalifikowywaniu się kobiet pozwoliła na włączenie ich w rynek pracy.

Proces ograniczania poziomu bezrobocia był możliwy dzięki skutecznemu połączeniu następujących działań:

- a. dopłatami dla prywatnego sektora dla pracowników zatrudnionych na czas nieokreślony;
- b. pomocy dla osób bezrobotnych chcących rozpocząć swoją działalność gospodarczą;
- c. zatrudnianiu na specjalnych zasadach, zgodnych z *Community Employment Scheme*. Osoby zbliżające się do wieku emerytalnego zachęcano do wcześniejszego przejścia na emeryturę. Na początku lat 90. z takiej możliwości skorzystało 15 tys. osób,

a w 2001 r. liczba ta zmalała do 12 tys. ze względu na zmiany w systemie świadczeń społecznych.¹⁶

Zewnętrzne i wewnętrzne czynniki wpływające na proces transformacji irlandzkiego rynku pracy

Jak już wspomniano, poziom bezrobocia w Irlandii znacznie zwiększył się w czasie globalnej recesji lat 70. XX w. Załamanie się światowej gospodarki wpłynęło negatywnie przede wszystkim na sytuację sąsiedniego, brytyjskiego rynku pracy. To spowodowało ograniczenie możliwości emigracji pracowniczych do Wielkiej Brytanii, co z kolei przyczyniło się do znacznego wzrostu poziomu bezrobocia w Irlandii. Sytuacja ta uległa zasadniczemu odwróceniu pod koniec lat 80. i na początku 90.¹⁷

Jednocześnie na początku lat 80. irlandzka struktura zatrudnienia podlegała stopniowym przemianom, by w latach 90. zmienić się radykalnie. W okresie 1986-2003 całkowite zatrudnienie wzrosło o 60%, z czego pozarolnicze o 80%.¹⁸ Jeszcze w 1980 r. w rolnictwie pracowało 18,3% ogółu zatrudnionych, w przemyśle 32,5%, w usługach 48,5%. W latach 90. sytuacja uległa znaczącej zmianie. W 2000 r. w rolnictwie zatrudnionych było już tylko 7,9% ogółu zatrudnionych w gospodarce, w przemyśle 28,6%, w usługach 63,5%.¹⁹

Rynek pracy przekształcił się w zaskakująco krótkim czasie z dysponującego nadwyżką siły roboczej w potrzebujący jej dopływu z zewnątrz. Na taką sytuację wpłynęło wiele zewnętrznych czynników. Przede wszystkim rozrastająca się po II wojnie światowej gospodarka Stanów Zjednoczonych, a co za tym idzie przyływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Irlandii, dzięki wspomnianym wcześniej zachętom podatkowym, np. w postaci niskiego podatku korporacyjnego dla firm wytwarzających na terenie Irlandii.

Kolejnym czynnikiem zewnętrznym był napływ unijnych Funduszy Strukturalnych poczynając od 1988 r. Pieniądze przysły we wła-

---

¹⁶ R.Mac Sharry, *Social Partnership w: The Making of the Celtic Tiger. The Inside Story of Ireland's Boom Economy*, eds. R.Mac Sharry, P.A.White, J.O'Malley, Cork 2001, s.121-145.

¹⁷ Tzw. *boom Lawsona* związany z dobrą koniunkturą w budownictwie w Wielkiej Brytanii otworzył, ograniczone na skutek globalnej recesji, możliwości emigracji zarobkowej do tego kraju – patrz: B.Walsh, *When Unemployment...*, op.cit.

¹⁸ B.Walsh, *The transformation of the Irish labour Market 1980-2003*, Presidential Address, Statistical and Social Inquiry Society of Ireland 2004.

¹⁹ *Key Indicators of the Labour Market 2001-2002*, ILO, Geneva 2003.

ściwym dla Irlandii pod względem gospodarczym czasie, chroniąc ją przed skutkami globalnej recesji spowodowanej wojną w Zatoce Perzkiej. Przyływ był znaczny i sięgał 4% irlandzkiego PKB.²⁰

Istotny wpływ na gospodarkę, a co za tym idzie na transformację rynku pracy, miała dewaluacja funta irlandzkiego w 1986 r. i 1993 r., co mogło przyczynić się do wzrostu produktywności zarówno nowych, jak i już istniejących firm.

Gospodarka Irlandii rosła w latach 1993-2000 w tempie średnio 8% rocznie, a umożliwiły jej to również następujące czynniki wewnętrzne:

- a. elastyczność podaży siły roboczej, do której przyczyniły się:
  - duża liczba ludności w wieku produkcyjnym (*baby boom* lat 60. i 70. pojawił się na rynku pracy),
  - wcześniejszy wzrost nakładów na edukację przyczynił się do zapewnienia wysokiej jakości pracowników chętnych i zdolnych do podjęcia pracy;
- b. niski początkowy wskaźnik udziału w rynku pracy, zwłaszcza wśród zamężnych kobiet;
- c. dialog i konsultacje społeczne, które zwerbalizowały się w Porozumieniach o Partnerstwie Społecznym;
- d. otwarcie się irlandzkiego rynku pracy na imigrantów (pierwszą falę stanowili tzw. powrotni migranci, którzy zdążyli zdobyć praktykę zawodową i kapitał w innych krajach, później zaczęli napływać cudzoziemcy).

Walsh²¹ przytacza za OECD argumenty, które tłumaczą proces „uelastycznienia” irlandzkiego rynku pracy, a co za tym idzie znaczną redukcję bezrobocia i zwiększenie poziomu zatrudnienia:

- **Prewencyjne podejście do długotrwałego bezrobocia.** Działania zapobiegające pozostawaniu bezrobotnym przez długi okres (ewaluacja indywidualnej sytuacji bezrobotnych przez urzędy pracy);
- **Aktywna polityka rynku pracy** (w latach 80. na ten cel przeznaczono 1,5% PKB);
- **Ograniczenie elementów systemu zasiłków socjalnych zniechęcających do podjęcia pracy.** Zredukowanie tzw. zachęt do pozostawania bezrobotnym, to znaczy korzystania z systemu świadczeń społecznych;

---

²⁰ Znaczenie inwestycji zagranicznych i pomocy wspólnotowej dla rozwoju gospodarczego Irlandii przeanalizował kompleksowo J.P.Rosa, *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych i środków finansowych Wspólnot Europejskich na rozwój Irlandii po 1 stycznia 1973*, WSRL, Warszawa-Żyrardów 2004.

²¹ B.Walsh, *When Unemployment...*, op.cit.

– **Odciażenia podatkowe.** Zmiany w systemie podatkowym zwiększyły motywację do podejmowania pracy – wprowadzenie tu „indywidualizacji” znacznie zwiększyło dochód gospodarstwa domowego;

– **Wzrost elastyczności w systemie płac.** Jednak nie wszystkie rozwiązania okazały się trafne, np. określenie minimum płacowego w wysokości 55% średniej pensji krajowej zostało skrytykowane przez partnerów porozumień społecznych.

Początkowo pomimo znacznego wzrostu poziomu zatrudnienia, Irlandczycy nadal borykali się z bardzo wysokim bezrobociem. Sytuację tę zaczęto zwalczać dzięki polityce aktywizacji bezrobotnych poprzez indywidualną ewaluację ich sytuacji, kursy przekwalifikowujące, zwłaszcza do pracy w sektorze wytwórczym, który rozwinął się dzięki bezpośrednim inwestycjom zagranicznym.

Ponadto istotnymi czynnikami wewnętrznymi, które wpłynęły na transformację irlandzkiego rynku pracy, były wspomniane już Porozumienia o Partnerstwie Społecznym, regulujące m.in. dynamikę wzrostu poziomu płac.²² Irlandzkie związki zawodowe stawały się od lat 60. coraz bardziej zasobne w nowych członków, osiągając rozkwit w latach 80. Jednak już w latach 90., wraz z faktycznym procesem liberalizacji irlandzkiej gospodarki, liczba związków zawodowych zaczęła znacząco maleć. Rząd nie miał na celu wzorowania się na tzw. Thatcherowskich rozwiązaniach,²³ wręcz przeciwnie – związki zawodowe zostały uznane za istotnego partnera w kolejnych porozumieniach, a spektrum negocjowanych spraw znacznie się rozszerzyło: od poziomu płac, poprzez podatki do polityki gospodarczej kraju.

Miarą sukcesu irlandzkiego partnerstwa społecznego jest jego wkład od 1979 r. w udaną transformację gospodarczą w czasie trwania czterech kolejnych porozumień narodowych. Mimo że nie był to jedyny czynnik wpływający na proces transformacji, z pewnością był jednym z najważniejszych. Wspomniane porozumienia odwróciły spadek realnych płac sprzed 1987 r. (patrz tabela 2). Od tego czasu średnie płace w przemyśle wzrosły o około 80%, bezrobocie spadło z 16,9% w 1987 r. do 7,8% w 1998 r., a poziom zatrudnienia zwiększył się o ponad jedną trzecią. Występowanie sporów zbiorowych uległo ograniczeniu, liczba straconych dni roboczych spadła z ponad miliona w 1979 r. do 37 374 w 1998 r.²⁴

---

²² B.Walsh, *When Unemployment...*, op.cit.

²³ Tzw. Thatcherowskie rozwiązania dotyczyły likwidacji związków zawodowych w Wielkiej Brytanii poprzez ograniczenie ich wpływów i możliwości działania.

²⁴ R.Mac Sharry, op.cit.

W 1979 r. zostało zawarte pierwsze Porozumienie Narodowe dla Rozwoju Społecznego i Gospodarczego, które przyczyniło się do zmniejszenia liczby strajków. Dopiero kolejne porozumienie z 1987 r., mające nie tylko gwarantować stabilizację sektora przemysłowego, ale także przyczyniać się do wzrostu poziomu konkurencyjności Irlandii i włączenia społecznego, wpłynęło na rzeczywisty kształt rynku pracy. Kolejne porozumienia to: Narodowy Program Naprawczy na lata 1988–1990; Program Postępu Gospodarczego i Społecznego na lata 1991–1993; Program Konkurencyjności i Pracy na lata 1994–1996/97; Partnerstwo 2000 na lata 1997–2000; Program Prosperity i Uczciwości na lata 2000–2003.

Tabela 2. Porozumienia z zakresu partnerstwa społecznego

Rok	Podstawowy wzrost płac (w %)	Inflacja (w %)	Stosunek zadłużenia PKB (w %)	Ogólny deficyt PKB (w %)	Bezrobocie (w %)	Liczba straconych dni roboczych w wyniku strajków
NARODOWY PROGRAM NAPRAWCZY (<i>Programme for National Recovery</i>) 1988-1990						
1987		3,1	112,4	8,6	16,9	264339
1988	2,5	2,1	108,3	6,5*	16,4	143339
1989	2,5	4,1	97,7	1,8	15,1	50000
1990	2,5	3,3	92,3	2,3	13	223000
PROGRAM POSTĘPU GOSPODARCZEGO I SPOŁECZNEGO (<i>Programme for Economic and Social Progress</i>) 1991-1993						
1991	4,0	3,2	89,9	2,3	14,7	86000
1992	3,0	3,1	87,9	2,5	15,1	110000
1993	3,75	1,4	88	2,7	15,7	60986
PROGRAM KONKURENCYJNOŚCI I PRACY (<i>Programme for Competitiveness and Work</i>) 1994-1996/1997						
1994	2,0	2,3	83,9	1,7	14,7	25550
1995	2,5	2,5	78,2	1,9	12,2	130300
I-VI 1996	2,5					
VII-XII 1997	1,5	1,7	72,3	0,4	11,9	114584
PARTNERSTWO 2000 (<i>Partnership 2000 for Inclusion, Employment and Competitiveness</i>) 1997-2000						
1997	2,5	1,5	68,9	1,1	10,3	74508
1998	2,25	2,4	57,8	2,1	7,8	37374
I-IX 1999	1,5					
X-1999 III-2000	1,0					

* z wyłączeniem przychodów w czasie motywacyjnych ulg podatkowych.

Źródło: R.Mac Sharry, *Social Partnership w: The Making of the Celtic Tiger. The Inside Story of Ireland's Boom Economy*, eds. R.Mac Sharry, P.A.White, J.O'Malley, Cork 2001.

Kolejne rządy od lat starają się wpływać na zapewnienie pracownikom, zwłaszcza niżej uposażonym, odpowiedniego udziału w korzyściach wynikających ze wzrostu gospodarczego. Temu celowi służy Program Prosperity i Uczciwości (*Programme for Prosperity and Fairness*), przyjęty 7 lutego 2000 r. przez przedstawicieli rządu, pracodawców, związków zawodowych, wspólnot lokalnych i organizacji pozarządowych.

Partnerstwo społeczne przyniosło korzyści wszystkim uczestnikom: pracownikom wzrost płac, rządowi – ograniczenie poziomu bezrobocia i pokój społeczny, przedsiębiorcom – szybszy wzrost dochodów firm bez obawy o strajki (aż do ostatnich miesięcy 2000 r., gdy wzrosła inflacja). W Programie Prosperity i Uczciwości ustalono poziom płac i warunki zatrudnienia poszczególnych grup zawodowych, zasady reformy systemu podatkowego i ulg podatkowych, uzupełniania wykształcenia, polityki rodzinnej i opiekuńczej. Porozumienie zobowiązało pracodawców do podwyższenia podstawowych płac pracowników o 5,5% w pierwszych dwóch okresach 12-miesięcznych i o 4% w końcowych 9 miesiącach obowiązywania porozumienia. Ustalono też minimalną stawkę godzinową w wysokości 7 euro. W sferze podatkowej rząd wprowadził zmniejszenie obciążeń podatkowych osób osiągających najniższe dochody, w tym częściowe zwolnienie z obciążeń z tytułu składki na ubezpieczenia społeczne i na ubezpieczenia zdrowotne. W ramach polityki przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, w tym podniesienia zasiłków dla bezrobotnych, wzrastać mają nakłady na opiekę społeczną.

Porozumienia o partnerstwie społecznym²⁵ przyczyniły się do utrzymywania zrównoważonego wzrostu płac, zwalczania tzw. klientelizmu socjalnego, przeciwdziałania ubóstwu, ograniczania bezrobocia i promocji zatrudnienia.

Historia polityki gospodarczej Irlandii pokazuje, jak duże znaczenie ma porozumienie społeczne w zwalczaniu bezrobocia, aktywizowaniu siły roboczej i podnoszeniu konkurencyjności gospodarki. Jednym z kluczowych elementów negocjowanych porozumień jest kwestia poziomu wynagrodzeń. Kompromis w sprawach płacowych odegrał istotną rolę w procesie podnoszenia się z kryzysu, co wpłynęło na późniejszy boom zatrudnienia.

Reasumując, transformacja irlandzkiego rynku pracy przebiegała w sprzyjających warunkach zewnętrznych (w odniesieniu do globalnej

---

²⁵ Wymienione w tabeli 2.

gospodarki), a rozwiązania wewnętrzne były często odpowiedzią na nie bądź aktywizacją mechanizmów już istniejących.

Napływ, odpływ i przepływy sektorowe siły roboczej na irlandzkim rynku pracy

Istotnym czynnikiem w badaniach nad transformacją rynku pracy jest specjalizacja irlandzkiej gospodarki w każdym z sektorów: przemyśle, rolnictwie i usługach. W dekadzie 1990–2000 proces ten uległ znacznej intensyfikacji, zwłaszcza w odniesieniu do handlu zagranicznego. Charakterystyczna jest ekspansja Irlandii na rynkach wyrobów zaawansowanych technologicznie. Zmiana ta była spowodowana głównie obecnością na jej rynku amerykańskich inwestorów, którzy lokowali tu filie i/lub wiodące zakłady wytwórcze swoich firm. Spektakularnym tego przykładem jest przemysł komputerowy.

W sektorze rolnym Irlandia wyspecjalizowała się w produkcji mięsa wołowego, która w roku 2003 stanowiła 8,1% produkcji wołowiny w Unii Europejskiej; masła – 7,6% udziału w UE; mleka – 4,3% udziału w UE.

Jeśli chodzi o usługi, Irlandia wyspecjalizowała się głównie w dziedzinie usług finansowych, m.in. dzięki utworzeniu w Dublinie Międzynarodowego Centrum Usług Finansowych (IFSC), usługach turystycznych oraz edukacyjnych.

Rozwój nowych gałęzi przemysłu, wąska specjalizacja w rolnictwie oraz rozwój usług spowodowały liczne zmiany w strukturze zatrudnienia w poszczególnych sektorach i kategoriach zawodowych. Dywersyfikację struktury zatrudnienia na irlandzkim rynku pracy można tłumaczyć poprzez odpływ, przyływ oraz mobilność sektorową siły roboczej.²⁶

Następstwem zmian, jakie miały miejsce w okresie ostatnich kilku lat w gospodarce Irlandii przechodzącej opóźnioną modernizację gospodarczą w stosunku do krajów wysoko rozwiniętych, jest tzw. mobilność społeczna w strukturze zatrudnienia. Irlandczycy bez większych obaw zmieniają pracę, co często wiąże się z podwyższaniem kwalifikacji i szybkim awansem zawodowym (najczęściej w wiodących ośrodkach gospodarczych kraju), stwarzając tym samym nisze dla imigrantów zarobkowych. Na skutek szybkiego tempa przemian, wielu Irlandczyków opuściło tradycyjne sektory gospodarki, w tym sektor

---

²⁶ J.Sexton, D.Frost, G.Hughes, *Estimating labour force flows, job openings and human resource requirements 1990-2005*, Dublin 2001.

tradycyjnych usług, wypełniając nowe, np. sektor nowoczesnych technologii.

Skutkiem tego procesu stały się niedobory siły roboczej w poszczególnych kategoriach zawodowych, głównie wśród wykwalifikowanych pracowników przemysłu i usług zarówno rynkowych, jak i pozarynkowych (np. usług medycznych). Braki są już na tyle znaczące, że trudno rekrutować nowych pracowników z istniejącej siły roboczej, np. poprzez awans czy spośród absolwentów pojawiających się na rynku pracy.²⁷

Obliczenia wskazują, że irlandzki rynek pracy będzie coraz bardziej zależny od znaczących napływów imigranckiej siły roboczej. Zdaniem specjalistów, kategorie zawodowe, które będą najbardziej zależne od przyływów migracyjnych to zarówno wysoko wykwalifikowani specjaliści, na których zapotrzebowanie w latach 1998–2005 wynosiło ok. 60 tys., jak i wykwalifikowani robotnicy i rzemieślnicy – ok. 28 tys.²⁸ W przypadku pracowników nisko wykwalifikowanych zapotrzebowanie na ich pracę będzie rosło wprost proporcjonalnie do zatrudnienia netto w ogóle.

Dane szacunkowe sugerują, że największy napływ cudzoziemskiej siły roboczej jest oczekiwany wśród pracowników usług (19,7 tys.), zawodów wymagających wysokich kwalifikacji (43 tys.), menadżerów (13,9 tys.), urzędników (16,6 tys.). Można przypuszczać, że w takich kategoriach jak menadżerowie i wysoko wykwalifikowani specjaliści napływ imigrantów będzie następował głównie ze Stanów Zjednoczonych oraz Kanady.

Szacunki wskazują na niski poziom zapotrzebowania na cudzoziemską siłę roboczą w rolnictwie (1,1 tys.), w związku ze zmianami struktury gospodarki i obniżaniem się poziomu zatrudnienia w tym sektorze na skutek rozwoju technologicznego oraz w związku z wąską specjalizacją irlandzkiego rolnictwa. Tylko w okresie 1989–1997 w rolnictwie ubyło 29 tys. miejsc pracy, co stanowi spadek zatrudnienia o 18% (por. tabelę 3). W analogicznym okresie uległa również zmniejszeniu liczba miejsc pracy w górnictwie (o ok. 23 tys.). Jest to jedyny sektor przemysłowy, który stracił miejsca pracy, inne, jak np. budownictwo i sektor wytwórczy zyskały od 26 do 38% miejsc pracy. Z podobną sytuacją, tzn. pozyskaniem miejsc pracy, mamy do czynienia w usługach pozarynkowych (służba zdrowia, edukacja, administracja publiczna). Boom

---

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

zatrudnienia obserwujemy również w usługach rynkowych (wzrost o 37%) i w budownictwie (wzrost o 38%).

Tabela 3. Zatrudnienie w poszczególnych sektorach w latach 1989 i 1997

Sektor	1989	1997	Zmiana liczby zatrudnionych w liczbach	Zmiana w %
Rolnictwo	163200	134200	-29000	- 18
Przemysł, w tym:	306400	386400	80000	26
Górnictwo	20700	18400	-2300	- 11
Budownictwo	70300	96700	26400	38
Sektor wytwórczy	215400	271300	55900	26
Usługi pozarynkowe:	178300	210700	32400	18
Służba zdrowia i edukacja*	111800	136500	24700	22
Administracja publiczna	66500	74200	7700	12
Usługi rynkowe	442000	607100	165100	37
Całkowite zatrudnienie	1089900	1338400	248500	23

* Dane o służbie zdrowia i edukacji pochodzą z Ministerstwa Finansów Irlandii.

Źródło: CSO Labour Force Survey, Dublin.

Znaczący wzrost zatrudnienia można zaobserwować w sektorze usług finansowych, ubezpieczeniowych i obsłudze firm – wzrost o 50%, co stanowi 26,1 tys. nowych miejsc pracy (por. tabelę 4).

Tabela 4. Zatrudnienie w sektorach rynkowych w latach 1989 i 1997

Sektor	1989	1997	Zmiana liczby zatrudnionych	Zmiana w %
Usługi rynkowe, w tym:	442000	607100	165100	37
Dystrybucja	169700	202500	32800	19
Ubezpieczenia, finanse i obsługa firm	52100	78200	26100	50
Transport i komunikacja	65700	83800	18100	28
Pozostałe	154500	242600	88100	57

Źródło: CSO Labour Force Survey, Dublin.

Jak wskazują dane OECD za 2002 r.²⁹ pracownicy z Europy Środkowej i Wschodniej zasilają zarówno usługi, jak i przemysł oraz rolnictwo.

Podsumowanie

Skuteczna polityka gospodarcza Irlandii pokazuje, że kraj, który był trapiiony przez poważne trudności rozwojowe, opóźniony w przekształcaniach strukturalnych, ze znacznym przez dziesięciolecia odpływem siły roboczej i długotrwałym bezrobociem, może w ciągu niespełna 30 lat zlikwidować dystans dzielący go od krajów wyżej rozwiniętych oraz stać się jednym z najbardziej atrakcyjnych rynków pracy.

Rozwój gospodarczy nie od razu wpłynął na sytuację na rynku pracy. Przez prawie dwie dekady Irlandczycy doświadczali tzw. zjawiska *jobless growth*, oznaczającego poprawę sytuacji makroekonomicznej kraju, a nawet wzrost gospodarczy, przy jednoczesnym braku generowania miejsc pracy i utrzymującym się dość wysokim poziomie bezrobocia. Z podobnym problemem stykamy się obecnie w Polsce, gdy stopa wzrostu gospodarczego w zbyt małym stopniu przekłada się na wzrost liczby miejsc pracy.

Proces transformacji irlandzkiego rynku pracy był ściśle powiązany z restrukturyzacją i rozwojem proeksportowej gospodarki oraz uzależniony od koniunktury gospodarki światowej, wpływającej na małą, otwartą, umiędzynarodowioną gospodarkę tego kraju.

Wśród czynników zewnętrznych wpływających na transformację rynku pracy w Irlandii można wyróżnić: po pierwsze, przywrócenie, dzięki boomowi Lawsona, „naturalnej” możliwości emigracji zarobkowej do Wielkiej Brytanii (był to istotny początkowo czynnik sprzyjający zredukowaniu stopy bezrobocia, aby uniknąć niezadowolenia społecznego); następnie oddziaływanie gospodarki Stanów Zjednoczonych i napływ amerykańskich inwestycji do Irlandii, a co za tym idzie rozwój nowych dziedzin gospodarki, generujących w sposób pośredni miejsca pracy w usługach; wreszcie dostęp do europejskiej pomocy wspólnotowej, która przyczyniła się do uchronienia Irlandii od skutków kryzysu naftowego lat 70. XX w. i pozwoliła na przystosowanie zasobów pracy do potrzeb zmieniającej się gospodarki według określonych, wąskich, możliwych do realizacji w stosunkowo krótkim czasie priorytetów polityki gospodarczej kraju.

---

²⁹ *Migration Trends*, OECD, Paris 2003.

Odpowiedzią na zaistniałe zjawiska zewnętrzne były bodźce wewnętrzne, które w sposób bezpośredni przyczyniły się do udanej transformacji irlandzkiego rynku pracy.

Po pierwsze, były to udane konsultacje społeczne, uwieńczone Porozumieniami o Partnerstwie Społecznym. Przyniosły one spokój społeczny, zrównoważony rozwój gospodarczy, przy systematycznym, ale stopniowym wzroście płac. Po drugie, dążenie do uelastycznienia podaży pracy poprzez dostosowywanie zasobów pracy do potrzeb rynku: system edukacyjny dopasowany do priorytetów polityki gospodarczej; stopniowe włączanie w rynek pracy grup do tej pory wyłączonych; właściwa polityka, najpierw emigracyjna, teraz imigracyjna; zniechęcanie do pozostawania bezrobotnym.

Reasumując, rozwój gospodarczy Irlandii z jednej strony wymógł transformację rynku pracy, z drugiej natomiast nie byłby możliwy bez zmiany struktury rynku pracy i dostosowania jego zasobów do zmieniających się potrzeb i warunków gospodarowania.